

ХИТ МЕНАЏМЕНТ

МЕНАЏМЕНТ У ХОТЕЛИЈЕРСТВУ И ТУРИЗМУ

HOTEL AND TOURISM MANAGEMENT

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ

Ф А К У Л Т Е Т З А

ХОТЕЛИЈЕРСТВО И ТУРИЗАМ

У ВРЊАЧКОЈ БАЊИ

Прегледни рад

УДК: 336.77:338.48(497.11) ; 330.322.14:338.48(497.11)

Државна финансијска подршка и капиталне инвестиције као фактори развоја српског туризма

Миљан Лековић^{1*}, Немања Пантић¹

¹ Универзитет у Крагујевцу, Факултет за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи

Сажетак: Република Србија је још увек непрепознатљива дестинација на светској туристичкој мапи, а српски туризам сектор са компаративним, али не и конкурентским предностима. Незавидни положај српског туризма указује на нужност хитне државне финансијске подршке овом сектору у виду субвенција, издатих гаранција, пореских подстицаја, повољних кредита и сличних инструмената финансијске помоћи. За излазак из рецесије, поред државне финансијске подршке, неопходне су и капиталне инвестиције које представљају инструмент дугорочног и здравог развоја, те с тога њима треба приоритетно тежити.

Кључне речи: српски туризам, субвенције, повољни кредити, капиталне инвестиције
JEL класификација: E00, G00, H20

State financial support and capital investment as factors of Serbian tourism development

Abstract: The Republic of Serbia is still unrecognizable destination on the world tourist map and Serbian tourism sector has comparable yet not competitive advantages. An unenviable position of Serbian tourism indicates the necessity of urgent public financial support for this sector in the form of subsidies, guarantees issued, tax incentives, soft loans and similar means of financial help. For overcoming recession, capital investments are as necessary as state financial support and they are an instrument of healthy long-term development; thus they should be a priority.

Keywords: Serbian tourism, subsidies, soft loans, capital investment
JEL classification: E00, G00, H20

* m.lekovic@kg.ac.rs

** Овај рад представља допринос радионици одржаној у Врњачкој Бањи на Факултету за хотелијерство и туризам, 26.11.2013. године, у оквиру научног пројекта “Инвестиције у истраживању развоја туризма (Студија случаја Словачке и Србије)” (МПНТР бр. 680-00-140/2012-09/12), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

1. Увод

Српски туризам се налази у тешкој позицији, без обзира на солидне туристичке потенцијале Републике Србије који су били и остали недовољно искоришћени. У оквиру развојне политике Републике Србије никада довољно пажње није било посвећено туризму и туристичкој политици. Значај туризма, као покретачке делатности за бројне економске активности и привреду уопште, нажалост није схваћен од стране креатора економске политике. Неадекватна комерцијализација српских туристичких производа и неадекватна промоција српске туристичке понуде на међународном тржишту, главни су кривци непрепознатљивости Републике Србије на светској туристичкој мапи. Српски туризам се највише ослања на домаћег госта што је, имајући у виду изузетно ниску куповну моћ домаћег становништва и растућу незапосленост, још један у низу ограничавајућих фактора његовог даљег развоја. Бројне компаративне предности наше земље у области туризма не значе много ако се не претворе у конкурентске предности, јер се једино на тај начин постиже њихова пуна валоризација (Обрадовић и сар., 2013).

Према WTTC (World Travel and Tourism Council) удео туристичке индустрије у БДП-у Србије за 2012. годину износи 1,6%, док удео туристичке привреде Србије, која обухвата и привредне делатности директно и индиректно повезане са туризмом, износи 5,8% БДП-а. Запослени у туристичкој индустрији Србије чине 1,5% укупне запослености што одговара броју од 24500 радника, док запослени у туристичкој привреди учествују са 5,3% укупне запослености односно са 88500 попуњених радних места. Сви наведени удели су скромни и знатно нижи од светског просека који износи 5,2% у случају удела туристичке индустрије у БДП-у, 14,1% у случају удела туристичке привреде у БДП-у, 5,4% када је реч о учешћу запослених у туристичкој индустрији у укупној запослености, односно 13,9% када се говори о учешћу запослених у туристичкој привреди у укупној запослености (World Travel Tourism Council, 2013).

2. Финансијска подршка развоју српског туризма

Незавидни положај у коме се налази српски туризам јасно указује на нужност хитне државне финансијске подршке овом сектору у виду субвенција, издатих гаранција, пореских подстицаја, повољних кредита и сличних инструмената финансијске помоћи. Досадашња државна финансијска подршка развоју индустрије туризма била је скромна, о чему сведоче подаци из наредне табеле.

Табела 1: Финансијска подршка развоју туризма и инструменти финансијске подршке
(у милионима динара)

Година	Укупна финансијска подршка развоју туризма	Субвенције	%	Повољни кредити	%
2004	152	152	100%	0	0%
2005	95	76	80%	19	20%
2006	561	466	83,1%	95	16,9%
2007	379	0	0%	379	100%
2008	301	0	0%	301	100%
2009	76	0	0%	76	100%

Извор: (Министарство финансија и привреде, 2006; 2007; 2008; 2009)

У 2004. години државна помоћ износила је 152 милиона динара, односно 2,09 милиона евра да би у наредној години дошло до њеног пада на свега 95 милиона динара, односно 1,15 милиона евра. Највећа државна финансијска подршка сектору туризма забележена је 2006. године у износу од 561 милион динара, односно 6,66 милиона евра. Наредне три године обележио је пад финансијске подршке развоју сектора туризма, која је у 2009. години износила свега 76 милиона динара, односно 0,81 милиона евра. Разлоге овако великог пада, између осталог, треба тражити и у актуелној светској економској кризи и њеним далекосежним последицама, које наравно нису поштеделе ни српску економију, односно српски државни буџет.

Претходна табела указује на субвенције и повољне кредите као основне инструменте државне финансијске подршке развоју туризма у Србији. Субвенције су у 2004. години биле једини, а у 2005. и 2006. години доминантан облик државне финансијске подршке развоју туризма са учешћем од 100%, 80% и 83,1% у укупној државној помоћи туризму, респективно. У посматраном периоду највећи давалац државне помоћи у облику субвенција било је Министарство економије и регионалног развоја (Министарство финансија и привреде, 2006). На другој страни, једини облик државне финансијске подршке сектору туризма у Србији, у периоду 2007-2009. године, били су повољни кредити. Износ државне помоћи у облику повољних кредита не представља укупан износ одобрених кредита, већ позитивни ефекат повољнијих каматних стопа по којима су кредити одобравани, у односу на референтну каматну стопу на банкарском тржишту капитала (Министарство финансија и привреде, 2009). Такође, државну подршку развоју индустрије туризма у облику повољних кредита представљају и отписана потраживања по основу раније одобрених кредита. Најбољи пример су повољни кредити одобравани за путовања у Србији са годишњом каматном стопом од 7,5% и роком отплате од 3 године, како би се помогао развој домаћег туризма и сузбили негативни ефекти глобалне економске и финансијске кризе (Унковић и Секуловић, 2010).

Да се, генерално, ради о скромним износима финансијске подршке развоју туризма потврђује следећа табела која приказује укупну секторску државну помоћ у Републици Србији, у истом периоду.

Табела 2: Секторска државна помоћ у Републици Србији у периоду 2004-2009.год.
(у милионима динара)

Год.	Рударство		Саобраћај		Туризам		Остали сектори		Укупно	
2004	1.250	6,2%	8.978	44,7%	152	0,8%	9.713	48,3%	20.093	100%
2005	1.150	9,7%	8.006	67,8%	95	0,8%	2.565	21,7%	11.816	100%
2006	1.000	9,3%	8.858	82,0%	561	5,2%	380	3,5%	10.799	100%
2007	1.440	15,4%	7.239	77,4%	379	4,1%	293	3,1%	9350	100%
2008	1.850	13,4%	11.108	80,6%	301	2,2%	518	3,8%	13.777	100%
2009	1.715	14,6%	9.646	82,3%	76	0,7%	280	2,4%	11.717	100%

Извор: (Министарство финансија и привреде 2006; 2007; 2008; 2009)

Удео државне помоћи сектору туризма, у укупној секторској државној помоћи у 2004. и 2005. години, износио је свега 0,8 %. Ситуација се у наредне две године поправила. Удео државне помоћи сектору туризма, у укупној секторској државној помоћи у 2006. и 2007. години, износио је 5,2%, односно 4,1% респективно, да би у 2008. и 2009. години уследио пад на 2,2%, односно 0,7%, што је свакако ограничавајући фактор опоравка и будућег развоја српског туризма.

Ипак, постоји и друга страна медаље. Износ државне помоћи индустрији туризма не сме у будућности бити претерано велики, јер секторска тј. вертикална помоћ, за разлику од хоризонталне помоћи, пружа економску предност само одређеним привредним субјектима чиме се нарушава и гуши конкуренција. Ова категорија државне помоћи је селективна и изазива поремећај конкуренције на тржишту, због чега у будућем периоду треба смањити удео секторске у корист хоризонталне државне помоћи, која је намењена већем броју унапред неодређених корисника и знатно мање нарушава тржишну конкуренцију.

3. Капиталне инвестиције у српском туризму

Савременици смо процеса глобализације и веома динамичних токова кретања међународног капитала. Стране директне инвестиције, у савременој развојној етапи преузимају функцију кључног развојног фактора и уз међународну трговину постају основни механизам глобализације светске привреде (Гњатовић, 2002). Имајући у виду чињеницу да је Република Србија земља у развоју са тек нешто више од 7 милиона становника, као и то да је процес транзиције, праћен бројним проблемима, у току већ више од 10 година, јасно је да ће ослањање искључиво на сопствене снаге бити недовољно. Неопходне су инвестиције како у туризму тако и у свим сферама привреде, јер развој туризма једне земље директно кореспондира са њеним привредним развојем. Између развоја туризма и привредног развоја постоји двосмерна позитивна веза.

Као балканска и централно-европска земља, Србија представља атрактивну туристичку дестинацију. Сама атрактивност њеног положаја, без систематски планираног улагања у развој туристичког потенцијала, не носи никакав значај. Тек ће развој туристичке понуде, кроз обликовање туристичког производа, учинити Србију атрактивном за туристе. Веома је битно улагање државе у инфраструктуру, нарочито у саобраћајну, јер је добра доступност дестинације предуслов доласка страних туриста и успеха туристичке привреде уопште. Изградња хотелских ланаца и саобраћајница је незаобилазна претпоставка у профилисању неке области као туристичке. Ово су пројекти у чију изградњу је неопходно уложити капитална новчана средства. Од пресудног значаја за будући развој српског туризма је да Србија постане пожељна дестинација за долазак страних туриста и, што је још важније, страних инвеститора. Капиталне инвестиције су нам преко потребне, због чега је од националног значаја успешно представљање Србије на међународном инвестиционом тржишту, као туристичке дестинације са повољном инвестиционом климом (Лековић и сар., 2012). У табели која следи, дат је преглед капиталних инвестиција у српском туризму у последњих шест година, као и проценат њиховог годишњег раста.

Табела 3. Капиталне инвестиције у српском туризму у периоду 2007-2012. године

Година	Капиталне инвестиције (у милијардама динара)	Раст капиталних инвестиција
2007	16,3	19,5%
2008	17,1	4,7%
2009	17,0	-0,1%
2010	18,8	10,2%
2011	18,1	-3,8%
2012	18,7	3,5%

Извор: (World Travel Tourism Council, 2013)

Може се уочити да су капиталне инвестиције 2007. године износиле 16,3 милијарди динара. Међутим, оно што је много битније од наведене апсолутне величине, која сама по себи не говори пуно, јесте тренд процентуалних промена и њихова висина. Наиме, капиталне инвестиције у српском сектору туризма су 2007. у односу на 2006. годину забележиле раст од чак 19,5 процената, и то је уједно и највећа остварена стопа раста у посматраном шестогодишњем периоду. Следеће године инвестиције су апсолутно порасле са 16,3 на 17,1 милијарду динара, али се стопа раста капиталних инвестиција смањила са 19,5 на 4,7 процената, што је и било очекивано јер није било реално одржати тако висок тренд раста у неком дужем периоду, између осталог, и због настанка светске економске кризе која је погодила све сфере привредног и друштвеног живота. Негативан раст капиталних инвестиција у српском туризму остварен је 2009. године, и то са 17,1 на 17,0 милијарду динара што представља смањење од 0,1%, али не и највећу негативну стопу раста у посматраном шестогодишњем периоду. Највећа негативна стопа раста од -3,8%, забележена је 2011. године, када су капиталне инвестиције са 18,8 милијарди динара из 2010. године пале на 18,1 милијарду динара. У години иза нас, стопа раста је позитивна и износи 3,5%, са 18,7 милијарди динара у апсолутном износу.

4. Закључак

Неспорно је да је српском сектору туризма неопходна државна финансијска подршка, праћена капиталним инвестицијама како би се извукао из „чељусти рецесије“ и кренуо путем убрзаног развоја. Поред субвенција и повољних кредита, који су у периоду 2004-2009. године били основни инструменти државне финансијске помоћи, на располагању Влади Републике Србије стоје и: пореске и визне олакшице, државне гаранције, регионална сарадња као и бројне маркетиншке мере попут промоција, попушта, кампања и сл.

Битна разлика између државне финансијске подршке и капиталних инвестиција, као фактора развоја туризма у Србији, лежи у чињеници да државна финансијска помоћ српском туризму представља инструмент краткорочног опоравка овог сектора, док капиталне инвестиције у туризму представљају инструмент дугорочног и здравог развоја, те с тога њима треба приоритетно тежити.

На дуже стазе, неопходно је веће улагање државе у саобраћајну инфраструктуру (како би се поспешило долазак страних гостију), јаче промовисање српских туристичких производа на међународном тржишту, ослањање на сопствену иновативност и перспективне туристичке производе наше земље као што су: градски одмор, MICE (Meetings Incentives Congresses Exhibitions) и пословни туризам, кружна путовања (Touring), наутички туризам и здравствени туризам (Spa&Wellness). Такође, један од приоритета треба да буде развој зелених туристичких производа и услуга попут: планинарења, екотуризма, бициклизма, сеоског туризма и сл.

Важан предуслов развоја сектора туризма у Србији јесте и јачање животног стандарда становништва, имајући у виду ослоњеност српског туризма на домаћег госта, изузетно ниску куповну моћ домаћег становништва и растућу незапосленост. Такође, важно је да Србија поседује јасну стратегију развоја индустрије туризма и, што је још важније, да ту стратегију обогађује и иновира руководећи се искуством и позитивном праксом водећих туристичких земаља света.

Тренутно, Република Србија пролази кроз завршне фазе транзиционе реформе, а такође се интензивно прилагођава европским стандардима у настојању да постане равноправна чланица Европске уније. Испуњење ових задатака представљаће

одскочну даску на путу њеног привредног развоја, а самим тим и развоја туризма као саставног дела националне економије. Чланством Србије у Европској унији створила би се клима поверења и извесности, коју би страни инвеститори засигурно препознали и реаговали повећаним улагањем у српске туристичке потенцијале.

Литература

1. Ђатовић, М. (2002). *Светска привреда у информатичкој ери*, Београд: Институт за међународну политику и привреду.
2. Лековић, М., Пантић, Н. и Арсеновић, С. (2012). *Глобална економска криза и њен утицај на индустрију туризма Србије*. Седми научни скуп са међународним учешћем: „Туризам: Изазови и могућности“. Требиње, 365-372.
3. Министарство финансија и привреде. (2006). *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији у 2006. години*. преузето 20. октобра 2013, са http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/drzavna%20pomoc/izvestaji/Izvestaj%20o%20drzavnoj%20pomoci%20za%202006%20godinu%20%2018_9_2008.pdf
4. Министарство финансија и привреде. (2007). *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији у 2007. години*. преузето 22. октобра 2013, са http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/drzavna%20pomoc/izvestaji/Izvestaj%20o%20dodeljenoj%20drzavnoj%20pomoci%20u%20Republici%20Srbiji%20u%202007%20godini%2030_04_09.pdf
5. Министарство финансија и привреде. (2008). *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији у 2008. години*. преузето 24. октобра 2013, са http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/drzavna%20pomoc/izvestaji/Izvestaj%20o%20dodeljenoj%20drzavnoj%20pomoci%20u%20Republici%20Srbiji%20u%202008%20%20godini%2021_9_2009.pdf
6. Министарство финансија и привреде. (2009). *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији у 2009. години*. преузето 25. октобра 2013, са <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/drzavna%20pomoc/izvestaji/Izvestaj%20o%20dodeljenoj%20drzavnoj%20pomoci%20za%202009.pdf>
7. Обрадовић, С., Лековић, М. и Пантић, Н. (2013). Consequences of global financial crisis for tourism industry in Montenegro and Serbia: a comparative analysis. *Actual Problems of Economics*, 6(144), 373-380.
8. Унковић, С. и Секуловић, Н. (2010). Мере за ублажавање негативног дејства светске економске кризе на туризам. *Сингидунум ревија*. Универзитет Сингидунум, Београд, 181-192.
9. World Travel Tourism Council. (2013). Travel & Tourism economic impact 2013 Serbia. преузето 01. новембра 2013, са http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/serbia2013.pdf

Примљено: 26.11.2013. Прихваћено: 30.12.2013.